

בס"ד. ש"פ מקץ, שבת חנוכה, ה'תשכ"ד

(הנחה בלתי מוגה)

נר חנוכה כו' היכא מנח לי' כו' והלכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין¹. ומזה מוכן שנר חנוכה ומזוזה שייכים זל"ז, אלא שזה משמאל וזה מימין. ושייכותם זל"ז היא עד כדי כך שענינם אחד, שלכן, אם (מאיזה טעם) אין מזוזה בפתח ביתו מניח נר חנוכה מימין². ובמהרי"ל³ איתא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ובעה"ב בטלית מצויצת באמצע, לקיים מה שנאמר⁴ והחוט המשולש לא במהרה ינתק, והרי ענינו של חוט המשולש הוא שכל ג' החוטין הם ענין אחד. וצריך להבין, איך אפשר שעם היותם שייכים זה לזה עד שענינם אחד, מ"מ, יהיו ב' ענינים הפכיים, שזה משמאל וזה מימין, והרי שמאל וימין הם ב' קוים הפכיים.

(ב) **ויובן** זה ממה שמצינו דוגמתו בנרות המשכן, שע"ז נאמר⁵ ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך גו' להעלות נר תמיד גו' יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בוקר, והיינו, שאף שהדלקת הנרות היתה ע"י אהרן, מ"מ, הוצרכה להיות הבאת השמן אל משה דוקא, ויקחו אליך דייקא, ומבואר בזה⁶, שמשה רבינו הוא שושבינא דמלכא⁷ שענינו להמשיך אלקות מלמעלה למטה, ואהרן הכהן הוא שושבינא דמטרוניתא⁸ שענינו העלאה (להעלות גו') מלמטה למעלה. והיינו, שבנרות המשכן ישנם ב' ענינים הפכיים דהמשכה והעלאה. וכמו כן יש בנרות המשכן ב' ענינים הפכיים דערב ובוקר, כמ"ש מערב עד בוקר. ודוגמתם בנר חנוכה שיש בו ב' הקוין ההפכיים דימין ושמאל (מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל), שהם ע"ד בוקר וערב, המשכה והעלאה.

(6) תו"א ר"פ תצוה (פא, א ואילך).
הוספות קי, א. תו"ח שמות קו, א. מאמרי
אדמו"ר האמצעי שמות ח"ב ע' שטו ואילך.
סה"מ עטר"ת ס"ע רמה ואילך.
(7) זוהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ,
א (ברע"מ). נג, ב. ערה, ב (ברע"מ).

(1) שבת כב, א.
(2) שו"ע או"ח סתרע"א ס"ז. וראה גם
ד"ה נר חנוכה דש"פ מקץ תשמ"ו.
(3) שו"ת מהרי"ל סימן מ.
(4) קהלת ד, יב.
(5) ר"פ תצוה (כו, כ"כא). אמור כד, א"ג.

ג) **וביאור** הענין ע"פ המבואר במאמר של אדמו"ר הזקן [שהשנה היא שנת המאה וחמשים להסתלקותו] בביכל כתי"ק אדמו"ר האמצעי עם הגהות הצמח צדק, ד"ה ואתה תצוה⁸, דהנה אמרו רז"ל⁹ תרי"ג מצות ניתנו לישראל בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר¹⁰ וצדיק באמונתו יחי'. וממשיך בהמאמר, כתיב¹¹ ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד¹², אין יום בלי לילה ויום וכו'. ויש לבאר המשך הענין בהמאמר, דערב ובוקר (לילה ויום) הם ב' ענינים הפכיים, ומ"מ, נעשה מהם יום אחד. ועד"ז במצוות, שישנם תרי"ג מצוות, ונחלקים בכללות לב' סוגים, מצות עשה ומצוות לא תעשה (סור מרע ועשה טוב¹³, קו השמאל וקו הימין, שהם ע"ד ב' הענינים דערב ובוקר, העלאה והמשכה¹⁴), ומ"מ, ענינם אחד, שזהו"ע שהעמידן חבקוק על אחת.

ומבאר בהמאמר, שכמו שכללות הבריאה היא באופן דערב ובוקר (לילה ויום), כן הוא גם בכל נברא פרטי, שהו"ע הקטנות (ערב, לילה) והגדלות (בוקר, יום), שלפעמים הוא בשפלות גדולה בכל מהותו בשכל ובמדות כו', ולפעמים הוא בגדלות המוחין והמדות כו'. וכמו כן בעבודת הוי' בתפלה, שלפעמים הוא מתפלל בגדלות המוחין בעמקות ההשגה ובגדלות המדות בהתלהבות ושמחה כו', ולפעמים תהי' תפלתו בקטנות המוחין ובשפלות המדות כו', שאז תהי' כל עיקר עבודתו בתפלה במרירות ולב נשבר ונדכה על ריחוקו מהוי' כו'. וממשיך בהמאמר, ששורש הענין דערב ובוקר (לילה ויום) בנבראים למטה הו"ע רצוא ושוב למעלה בבחי' המלכות דאצילות (שהיא שרש הנבראים), שיש בה בחי' קטנות (ערב) ובחי' גדלות (בוקר). והיינו, שכאשר המלכות היא בבחי' רצוא, לעלות ולהתכלל בהספירות שלמעלה הימנה עד לבחי' החכמה, אזי היא בבחינת גדלות, שזהו"ע בוקר, וכאשר היא בבחי' שוב, לירד למטה להחיות רוח שפלים דבי"ע, אזי היא בבחי' קטנות, שזהו"ע ערב, ועז"נ¹⁵ ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה, כידוע¹⁶ שבלילה יורדת המלכות לברר בירורים כו'. וכיון שהנפעל דומה לפועל, לכן ימצא גם

12) ראה זח"א מו, א. ועוד.

13) תהלים לד, טו.

14) ראה גם המשך תער"ב ח"ב ע' תתקצט ואילך. סה"מ תש"ד ע' 223 ואילך.

15) משלי לא, טו.

16) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ח"א ע' תרמה

ואילך).

8) נדפס לאח"ז במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ב ח"א ס"ע קסג ואילך. וראה בארוכה ד"ה ואתה תצוה בתו"ח שמות תסד, ב ואילך (הובא לקמן בפנים פ"ו).

9) מכות כד, א.

10) חבקוק ב, ד.

11) בראשית א, ה.

בנבראים הענין דערב ובוקר (לילה ויום), שהו"ע הקטנות והגדלות. וזהו כללות הענין דערב ובוקר כפי שהוא בכל הבחי' דעולם שנה ונפש, דהנה, עולם הוא מהות הנבראים, שנה הו"ע הזמן, ונפש הוא החיות שמחי' את כולם מאין ליש, ובכולם ישנו הענין דערב ובוקר. בנפש, הו"ע המשכת החיות באופן של רצוא ושוב, בשנה, הו"ע די"ב שעות לילה וי"ב שעות יום (ערב ובוקר כפשוטו), ובעולם הו"ע הקטנות והגדלות. והשורש לכל זה הוא מפני שגם בתורה שקדמה לעולם¹⁷ יש בחי' ערב ובוקר, שהו"ע ב' הסוגים דמצוות עשה שענינם המשכה וגילוי, בוקר, ומצוות לא תעשה שענינם מניעת השפע, ערב.

אמנם כללות הענין דרצוא ושוב (ערב ובוקר) כמו שהוא למטה אינו דומה להאופן כמו שהוא למעלה. והענין בזה, שלמטה אי אפשר להיות ענין הרצוא והשוב ביחד, דבשעה שהוא בתנועה של רצוא אינו יכול להיות בתנועה של שוב, ובשעה שהוא בתנועה של שוב אינו יכול להיות בתנועה של רצוא, משא"כ למעלה הרצוא והשוב הם באופן שההגבהה של הרצוא אינה נפרדת מירידת השוב, אלא כאשר תרוץ החיות, מיד תשוב, כמשל שלהבת העולה ויורדת. ומזה מובן שכן הוא גם בשרש הענין דערב ובוקר כפי שהוא בתורה שקדמה לעולם, שב' הענינים דערב ובוקר (מצוות לא תעשה ומצוות עשה) ענינם אחד.

ד) **ויובן** בהקדם הידוע בענין כח הפועל בנפעל, שכח הפועל של האדם התחתון בהדבר הנפעל ממנו אינו דומה לכח הפועל האלקי בנבראים הנפעלים הימנו, כי, כח הפועל של האדם התחתון בהדבר הנפעל ממנו הוא באופן שנמשך כח ממש מכח שבגופו בהדבר הנפעל, ונחסר מכח הגוף באותו רגע, שלכן, בעת הפעולה לא יוכל להגבי' גם מה שביכולת כחו להגבי' שלא בעת הפעולה, ובגמר הפעולה ישוב כחו כמקודם ויוכל להגבי' וכיו"ב, והיינו, שנתפס בהפעולה. וכמו כן יש שינוי בין קודם הפעולה לשעת הפעולה, שהרי כל מניע מתנועע¹⁸, וכמו שבשעת הכתיבה מתנועעת האצבע, וכיו"ב. וכל זה אינו שייך בכח הפועל האלקי בנבראים הנפעלים הימנו, שהרי אני הוי' לא שנית¹⁹, שאין שום שינוי כלל בין קודם בריאת העולמות ולאחר בריאת העולמות, לא בענין המשכת כח ממש, ולא בענין התנועה כו'. וטעם הדבר, לפי שהתהוות וחיות העולמות היא מבחי' שם בלבד,

19) מלאכי ג, ו.

17) ב"ר פ"א, ד. ועוד.

18) ראה מו"נ הקדמת חלק ב הקדמה ט.

והיינו כמשל המלך על מדינתו, שכל אנשי המדינה וכל אשר בה נקראים ע"ש מלכות פלוני, והרי אין להם שייכות אליו, כי אם בקריאת שם בלבד, שנקרא שמו עליהם. ודוגמתו בנמשל בענין המלכות למעלה, שעז"נ²⁰ מלכותך מלכות כל עולמים, שבקריאת שמו ית' עליהם הוא מבחי' אותם מאין ליש. ומשל זה הוא מכוון יותר מהמשל דאור וזיו לגבי המאור, שהרי האור וזיו יש לו קצת שייכות אל המאור, משא"כ גוף עם שמו אין להם שייכות וערך כלל. ובזה יובן מ"ש²¹ יהללו את ה' מן השמים גו' והמים אשר מעל השמים גו' יהללו את שם ה' כי הוא צוה ונבראו גו', הללו את ה' מן הארץ גו' יהללו את שם ה' גו', והיינו, שכל פרטי הנבראים דהשמים והמים אשר מעל השמים והארץ [כידוע שהשמים הם היכלות דבריא, והמים אשר מעל השמים הם בחי' מים עליונים שמעל לרקיע שבג"ע העליון, והארץ הם היכלות דעשי' עם בחי' מים תחתונים כו'], כולם מקבלים מבחי' שם בלבד, שהו"ע מדת מלכותו ית', ששמו נקרא עליהם, כנ"ל. ועוד זאת, כהמשך הכתוב²² כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ ושמים, היינו, שאפילו בבחי' שמו אי אפשר לומר שגוף שמו ית' הוא כח האלקי הפועל בהנפעל ממש להחיותו, כי גם בחי' שמו הוא נשגב לבדו, אלא הודו על ארץ ושמים, היינו, שרק הודו וזיו מבחי' שמו הוא כח האלקי הפועל בהנפעל ממש. ונמצא שיש בכללות ג' דרגות. הדרגא היותר תחתונה היא כח הפועל האלקי בנפעל, שהוא זיו והארה מבחי' שמו. למעלה מזה הוא בחי' שמו ית' ממש, ששמו נקרא עליהם. ולמעלה מזה הוא עצמות המלך שלמעלה גם מבחי' שמו שנקרא עליהם.

(ה) **והנה** כח האלקי הפועל בהנפעל ממש להחיותו, להיותו זיו והארה בלבד מבחי' שמו, ה"ה באופן של העלם והסתור לגמרי, היינו, שהגשמיות של הנבראים מעלים ומסתיר לגמרי על כח הפועל האלקי שבהם, ועד שיכול להיות מעמד ומצב של מרידה ח"ו כו'. ולזה צריך להיות גם המשכת בחי' שמו ממש (שלמעלה מהזיו והארה שהוא כח הפועל האלקי בהנפעל), ועד להמשכת עצמות המלך שלמעלה גם מבחי' שמו, שעיי"ז תוכל להיות גם ההשגה וההכרה בהכח הפועל האלקי שבהנפעל באופן גלוי. וענין זה נעשה ע"י עבודתם של ישראל במעשה המצוות. דהנה, בנוסח ברכת המצוות אנו אומרים ברוך אתה הוי' אלקינו מלך העולם, שיש בזה ג' מדריגות, הוי', אלקינו, ומלך העולם. מלך

(22) שם, יג. וראה תו"א משפטים עט, א. ובכ"מ.

(20) תהלים קמה, יג.
(21) שם קמה, א ואילך.

העולם הוא שם אדנ"י, שזהו"ע שנקרא שמו אדון עליהם. אבל עצמות המלך, שכלו ומדותיו (שלמעלה מזה שנקרא שמו עליהם), נקרא הוי' (אני הוי' לא שנית). וכח הפועל בנפעל שהוא ההוד והזיו משמו ית' שנקרא עליהם, נקרא אלקינו. וזהו גם מ"ש²³ אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים, דפי' מבלעדי הוא באמצעותא²⁴, היינו, שיש בחי' אמצעית בין עצמות המלך, שהוא בחי' סוכ"ע, שזהו"ע אני ראשון, קודם שיקרא שמו עליהם, ובין אלקים, שהוא בחי' כח הפועל בנפעל (זיו והארה מבחי' שמו), ובחי' האמצעית (מבלעדי) הו"ע מלך העולם, מה ששמו נקרא עליהם. ובחי' כח הפועל בנפעל, בחי' אלקים, נקרא בנוסח ברכת המצוות בשם אלקינו, אלקינו דייקא²⁵, שמייוחד לישראל לבדם, לפי שנעשה ע"י מעשה המצוות שלהם דוקא, ועד שע"ז נעשית ההמשכה גם מבחי' הוי', עצמות המלך, שלמעלה גם ממה ששמו נקרא עליהם.

והענין בזה, דהנה, המצוות נקראים אברים דמלכא²⁶, לפי שבעשייתם ממשיכים בחי' אברים דמלכא, וכמו בעשיית צדקה וחסד עד"מ, שע"ז מעורר בחי' חסד עליון דרועא ימינא²⁷. ובזה נכלל גם בחי' פנימיות האברים שהו"ע חיות הנפש שבכל האברים בשוה, שהרי מצד האברים עצמם יש הפרש בין יד לרגל כו', משא"כ מצד הנפש אין הפרש ביניהם כלל. וכן הוא במצוות, שיש בכל מצוה ענינה הפרטי, ונוסף לזה ישנו גם הענין הכללי שבכל המצוות בשוה, שזהו גם מה שכל מצוה כוללת כל המצוות, שלכן אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה²⁸. והיינו, שע"י קיום המצוות ממשיכים בחי' הפנימיות דאברי דמלכא, שהוא בחי' עצמות המלך שלמעלה ממה ששמו נקרא עליהם.

ומוסיף בהמאמר, שע"י המצוות שהם בחי' הפנימיות דאברי דמלכא, נעשה ענין החזרת פנים בפנים גם כאשר בני"י עומדים בבחי' אחור באחור. ולהבין זה צריך להקדים תחילה הענין דפנים בפנים ואחור באחור, ע"כ נמצא בביכ"ל הנ"ל²⁹.

28) סוכה כה, סע"א. וש"נ. וראה הנסמן בלקו"ש חכ"ו ע' 237 הערה 64.
29) לאחרי זמן נמצא מאמר זה — בשינויים קלים — בשלימותו, ונדפס במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' שמו ואילך (המור"ל).

23) ישע"י מד, ו.
24) ראה תקו"ז ת"ע (קכ, א).
25) ראה לקו"ת ואתחנן יב, ג. ועוד.
26) ראה תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). תניא רפכ"ג.
27) ראה תקו"ז בהקדמה (יז, א).

ויובן המשך הענין ע"פ המבואר בתורת חיים ד"ה ואתה תצוה³⁰ שהוא עד"מ שני בני אדם שעומדים באופן שאחוריו של זה כלפי אחוריו של זה, הרי אף שבגופם לא נתרחקו זמ"ז, ואדרבה, יכול להיות שיהי' כתפו של אחד דבוק ממש לכתפו ואחוריו של השני, בקירוב גדול כמו בעמידתם פנים בפנים, מ"מ, אין לך ריחוק גדול מזה שפונה עורף לחבירו לעמוד אחור באחור, שזהו מצד העדר אהבתו אליו בפנימיות לבו כו'. וענינו בעבודת האדם, דהנה כתיב³¹ כי פנו אלי עורף ולא פנים, דפשטות הכתוב קאי על הזמן שפרקו עול מלכות שמים לגמרי ועבדו ע"ז, כמו בבית ראשון שנתגלה עונם שהי' בהם עון ע"ז וכו'³², שאז נסוגו אחור בפריקת עול ממש כמו בריחוק של ב' אנשים ששונאים זל"ז ח"ו, והרי כל זה אינו שייך כלל בזמן בית שני שלא נתגלה עונם, שהיו עוסקין בתומ"צ כו'³², וכמו כן בזמן הגלות עכשיו שבנ"י מקיימים תומ"צ, וכמארז"ל³³ אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון, ולא עוד אלא שמוסרים נפשם על קיום התומ"צ בפועל ממש. אבל אעפ"כ, מצד זה ששכלם ומדותיהם מקושרים בהבלי עוה"ז³⁴, ואילו עבודת ה' בתפלה אינה באופן של התקשרות פנימיות במוח ולב, אלא בחיצוניות בלבד, לכן שייך לומר על זה כי פנו אלי עורף ולא פנים, היינו, שהן אמת שפונים אליו ממש (פנו אלי), שהרי מקיימים תומ"צ בפועל ממש, מ"מ, פנייתם זו אינה אלא בבחי' עורף (פנו אלי עורף), היינו, בחיצוניות הרצון, ולא בפנימיות הרצון (ולא פנים).

אמנם גם כאשר העבודה היא באופן דפנו אלי עורף ולא פנים, שאין זה מתוך פנימיות הרצון, אלא בחיצוניות הרצון בלבד, מ"מ, הרי המעשה הוא העיקר³⁵, ובפועל ממש נעשה קיום המצוות, שלהיותם אברים דמלכא, יש בהם פנימיות ועצמיות המלך. ולא עוד אלא שע"י קיום המצוות במעשה בפועל באים סוכ"ס לשלימות העבודה באופן דפנים בפנים, בפנימיות הרצון כו'. והיינו, שגם כאשר העבודה דקיום המצוות אינה אלא בחיצוניות הרצון, הרי על ידה מתקרב האדם שמקיים המצוות להקב"ה ומתייחד עמו, בדוגמת שני אנשים העומדים בקירוב מקום זל"ז, אע"פ שלעת עתה הקירוב הוא באופן של אחור באחור,

33) סוף מסכת חגיגה.

34) ראה תניא פי"ח.

35) אבות פ"א מ"ז.

30) תצה, א ואילך.

31) ירמ"י ב, כז.

32) יומא ט, ב.

ולאחרי שישנו ענין של קירוב (באיזה אופן שיהי), אזי נקל יותר לבוא לשלימות העבודה שיהי הקירוב באופן של פנים בפנים.

ז) **ועפ"ז** יש לבאר מארז"ל תרי"ג מצוות ניתנו לישראל בא חבוקק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחי', שהיא האמונה פשוטה בפנימיות ועצמיות המלך המלוכב במעשה המצוות, גם כאשר אינו מרגיש זאת בפנימיות נפשו כו'. והרי ענין זה הוא למעלה מההתחלקות דתרי"ג מצוות, כולל גם ההתחלקות הכללית לב' הקוין דימין ושמאל, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, כי, פנימיות ועצמיות המלך הוא בכל המצוות בשוה, ושם באים שניהם יחד.

ח) **וזהו** גם ענין חיבור ב' הקוין דימין ושמאל בנר חנוכה, מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. דהנה, הדלקת נר חנוכה היא לזכר הנס שמצאו פך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים³⁶. והענין בזה³⁷, שפך אחד של שמן שהי' מונח בחותמו של כהן גדול, מורה על ענין האמונה וכח המסירת נפש שבכאו"א מישראל, שנמשך ומאיר בשוה בכל עניני העבודה שנחלקים לב' הקוין דימין ושמאל, כנ"ל בענין העמידן על אחת. וכיון שנר חנוכה קשור עם גילוי כח האמונה והמס"נ, לכן מודגש בנר חנוכה התאחדות ב' הקוין דימין ושמאל, שמזוזה מימין ונר חנוכה משמאל³⁸.

עה. ובכ"מ.

(36) שבת כא, ב.

(37) ראה סה"מ תרנ"ח ע' נח. תר"ס ע' (38) חסר הסיום (המור"ק).